

PER UNCKEL:

**Tystnadens
konformism**

Bryt tystnaden om skolan

Skolan innehåller minst lika mycket av idémässiga konflikter som andra samhällsområden. Därför är det nödvändigt att bryta den tystnadens konformism som nu råder. Som en följd av Visbyöverenskommelsen då borgerligheten gav sig för ett socialdemokratiskt utbildningstänkande, har idédebatten tidigare varit otillräcklig, skriver Per Unckel. Han pekar också på lärarorganisationernas och skolöverstyrelsens starka ställning. SÖ:s förslag ger sig ut för att vara opolitiska och fordrar att accepteras som sådana men ytterst är SÖ:s tänkande politiskt, skriver Per Unckel.

Riksdagsman Per Unckel (m) sitter i utbildningsutskottet och är moderaternas talesman i skolfrågor.

Riksdagens större utbildningsdebatter inleds regelmässigt med högtidliga deklamationer om det svenska utbildningsväsendets alla förtjänster. Det tillhör på något sätt ritualen. Den som inte gör denna till sin riskerar att beskyllas för att vilja svartmåla, för att bryta grunddragen i läroplanen för grundskolan, för att attackera eller för något annat liknande majestätsbrott.

Riksdagsdebatternas karaktär är ett av flera uttryck för hur det offentliga samtalet om våra barns framtid bokstavligen stöter bort vissa slags åsikter. Det är naturligtvis sant att mycket i den svenska skolan är utmärkt bra. Men det är också sant – och det är viktigare – att värdefull talang av allehanda slag förblir outnyttjad. Att det dessutom förhåller sig så att barn från icke studievana miljöer råkar mest illa ut gör det hela om möjligt än allvarligare.

Allt detta vet föräldrarna. Vid frukostborden hyllas inte skolans resultat i lika hög grad som i riksdagen – eller för den delen inom den statliga skoladministrationen.

Sådan är bilden. Den offentliga debatten – som en tillräckligt bra skola inte klarar sig förutan – är snäv. Dessutom är den så teknisk att också den som funderar på att trotsa tabuföreställningarna fångas i ett statsbidrags- eller regelrotterande som omöjliggör en debatt om skolans vardag värd namnet.

Att det blivit på detta sätt har flera orsaker. En otillräcklig idédebatt tidigare om skolan är en av dem. Lärarorganisationernas ställning är en annan, skolöverstyrelsens en tredje.

Tillsammans kräver dessa faktorer åtskilligt av den som vill utmana!

Härtill kommer att den nästan försumbara andelen friskolor tvingat föräldrarna att finna sig i vad andra bestämt i deras ställe.

Visby-kompromissen

Visby-överenskommelsen som har lett fram till dagens grundskola är den sannolikt viktigaste symbolen för hur borgerligheten gett sig för ett socialdemokratiskt utbildningstänkande. Skolan skulle vara sammanhållen, beslutades det. Valmöjligheterna i högstadiet har därefter ersatts av en strävan att inom klassens ram ge eleverna en individualiserad undervisning.

Att skolan behövde förändras vid den tid Visby-kompromissen ingicks är ställt utom tvivel. Frågan är bara på vilket sätt.

I sak vet vi nu hur det gick. Högstadieläroverna får inte den stimulans till personlig utveckling som de behöver. Det leder till att allt det unika varje människa bär inom sig inte ges utrymme att blomma ut. Men det leder dessutom till att arbetsmiljön i skolan blir sämre än den skulle behöva vara. Härigenom lär sig alla elever mindre också av det vi alla behöver i form av en gemensam kunskapsbas.

Men inte nog med det. Eftersom hela systemet är resultatet av en kompromiss om någonting som rimligen inte var möjligt att kompromissa om slogs också förutsättningarna för en kritisk debatt sönder. Inte ens moderaterna – som först av alla insåg vartåt det barkade – förmodade i tid bryta den idémässiga konformism som Visby-överenskommelsen in-
neburit.

Sensmoralen är enkel. Skolan innehåller minst lika mycket av idémässiga konflikter som alla andra centrala samhällsområden. Dessa kan inte – och skall inte – förnekas. Då förlorar politiken mening. Debatten tystnar.

Läraryrket

Parallellt med den svaga politiska debatten om skolans framtid har lärarorganisationernas – och framför allt Sveriges Läraryrkesförbunds – ställning av tradition alltid varit stark. Det senaste i raden av exempel härpå är det sätt varpå Läraryrkesförbundet fått styra förändringen av lärarutbildningen för grundskolan.

Det är självklart att riksdag och regering noga skall lyssna till vad lärarorganisationerna har att säga om skolans problem. Men det är aldrig den offentliga maktens uppgift att låta sig ledas av vad den ena eller andra lärarorganisationen kräver. Politik är inte fotokopior av fackliga krav.

Likväl är det så det har blivit. Läraryrkesförbundet har nämligen funnit att dess personalpolitiska mål lättare kan uppnås i en skola präglad av enhetlighet. Förbundets tänkande har därför med åren alltmer integrerats med det förhärskande skoltänkandet i övrigt. Angrepp på skolpolitikens olika områden har följaktligen tolkats som angrepp på lärarkåren. Och lärarna får ju inte kritiseras; det är ju ändå de som gör ett så fint arbete i skolan . . .

Det skall i ärlighetens namn tilläggas att Läraryrkesförbundet försöker inta en i förhållande till Läraryrkesförbundet avsevärt mera tilltalande hållning. Men det är inte nog.

Skolöverstyrelsen

Skolöverstyrelsens (SÖ) makt över skolan är förmodligen större än någon annan grups eller institutions. Och man är van att få som man vill.

Dagens svenska skola har tänkts ut av SÖ. Ytterst är tänkandet politiskt. Högstadiets konstruktion, betygen och nu senast utvecklingen mot sk blockämnen i stället för alldeles vanliga skolämnena är bara några exempel i högen. Det vore bra om det politiska i SÖ-tänkandet medgavs. Men det sker irte. SÖ-förslag ges i stället, genom att de kommer från myndigheten, karaktären av opolitisk sanning som lämpligen skall accepteras som just detta. Den som inte gör det drabbas av svårigheten att slåss mot hela etablissemanget. Det är det få som klarar eller ens vågar sig på.

Försöker någon att ändå utmana kommer reaktionen som ett brev på posten. Illvilja gentemot ambitiösa försök att göra skolan bättre alternativt okunnighet om skolans vardag brukar det heta. Reaktionen på några kritiska analyser av skolans arbete i Svenska Dagbladet för något halvår sedan bär syn för sägen. Det verkade som om myndigheten kände sig kränkt av en debatt som vi borde haft för länge sedan.

Friskolorna

Överheten på skolområdet är bedövande. Det är inte att förundra sig över att många föräldrar med en suck konstaterar att man inte längre orkar eller ids att slåss. På samma vis hör man inte sällan lärare uppgivet undra vad man har för sig "däruppe". Med skolans vardag har det i vart fall inte mycket att skaffa.

För lärarna finns det alltid en utväg

som åtminstone gör arbetssituationen något rimligare, nämligen att inte fråga så mycket utan i stället förlita sig på sin egen lärarkunnighet. Få föräldrar och elever lär klaga om undervisningen på detta sätt blir bättre.

För föräldrar och elever som likväl tycker att skolan inte är bra nog finns det emellertid få möjligheter att hävda sin rätt. Någon annan skola än den allmänna finns för flertalet familjer inte att tillgå. Det har överheten också sett till.

Marknadsekonomin avgörande fördel är att den ger hela makten till konsumenterna. Ingen tvingas att med mössan i handen be om bättre produkter. Sådana erbjuds alltid av konkurrenterna.

Med skolan är det annorlunda. Det finns inga konkurrenter – utom några få friskolor som envist vägrar att ge upp. Frågan är om inte just det faktum att fristående alternativ saknas är den viktigaste orsaken till att skolpolitiker och skolmyndigheter så länge kunnat strunta i vad vanligt folk tycker. Det har ändå inte funnits någonstans för dem att ta vägen.

Den relativa tystnaden om skolans framtid har självklara och logiska förklaringar. Det är för svårt att göra sig gällande för den som inte har samma mening som de som bestämmer. En överhetens maktstruktur har etablerats över årtionden.

Likväl går det om man är beredd att ta en del stryk. Och det måste gå, därför att skolan är för viktig för att den skall få skötas bak lyckta dörrar.

I Paris marscherade hundratusentals människor förra året framgångsrikt i protest mot politikernas skolplaner. Varför inte också i Stockholm?